

X. FEJEZET

AZ EURÓPAI POLGÁRI ELJÁRÁSJOG HATÁSA A MAGYAR POLGÁRI ELJÁRÁSJOGRA

1. Általános helyzetkép

Polgári eljárásjogunk európai polgári eljárásjoghoz történő igazítása a kilencvenes évek elején elkezdődött. Az Európai Közösséggel kötött társulási egyezményben Magyarország *a Közösségbe történő gazdasági integrációja egyik alapvető előfeltételként* vállalta, hogy *az ország jelenlegi és jövőbeni jogszabályait a Közösség jogszabályaihoz közelíti. Magyarország biztosítja, hogy, amennyire lehetséges, jövőbeni jogszabályai a Közösség jogszabályaival összeegyeztethetők lesznek.*¹ Az egyezmény meghatározta, a jogszabályok harmonizációja *különösen a vámjog, társasági jog, bankjog, vállalati számvitel és adózás, szellemi tulajdonjog, a dolgozóknak a munkahelyen történő védelme, pénzügyi szolgáltatások, versenyszabályok, emberek, állatok és növények életének és egészségének védelme, élelmiszer-jogszabályok, a fogyasztói érdekvédelem, ideértve a termékfelelősséget, közvetett adózás, műszaki szabályok és szabványok, fuvarozás és környezetvédelem* területére terjedjen ki.²

Ettől az időtől beszélt Magyarországon a jogi közélet „jogharmonizációról”, másképpen jogközelítésről.³ Az egyezményben felsorolt jogterületek között nem szerepelt az igazságügyi együttműködés, bár az egyezmény szövege a jogharmonizációt e téren nem zárta ki. A kilencvenes évek elején azonban az igazságügyi együttműködés az Európai Közösségen belül sem érte el a későbbi fejlettségi fokot, például a polgári eljárások egyik legfontosabb kérdéskörét – a tagállami bíróságok joghatóságának kérdését - szerződések keretében⁴ szabályozták, s csak tervezetek születtek egy egységes polgári eljárásjog kialakítására. Az Amszterdami Szerződés aláírásáig e helyzet nem igen változott, mivel a polgári ügyekben történő együttműködésre vonatkozó szabályok

¹ 1994. évi I. törvény. A Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló, Brüsszelben, 1991. december 16-án aláírt Európai Megállapodás kihirdetéséről. 67. és 68. Cikk.

² Uo.

³ A jogharmonizáció jogalkotási eredményeiről írt Vékás Lajos összefoglaló tanulmányában. Vékás Lajos, Nemzetközi Polgári eljárásjogunk reformjához Magister Artis Boni et Aequi. Studia in Honorem Németh János. Kiss Daisy és Varga István (szerk.) ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 2003. 911 – 930. old. Kengyel Miklós a kilencvenes évek elején írt tanulmányát a mai fejlemények ismeretében idézzük fel. Kengyel Miklós, Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés Jogtudományi Közlöny, 1992. 4. sz.

⁴ Ld. erre példaként az 1968-ban kötött Brüsszeli Egyezményt. A tényleges történésekre lásd a tankönyv I. fejezetét.

az Amszterdami Szerződéssel kerültek át a III pillérből az I pillérbe, így ezen időponttól nyílt meg a rendeletalkotás lehetősége, a jogegységesítés megteremtése.⁵

Hazánk Európai Unió csatlakozása után a polgári eljárásjog területén született rendeleteket nem kell implementálnia, átültetni a magyar jogba. E jogszabályok minden belső tagállami jogalkotói aktus nélkül kötelezőek, normái a tagállami jogot megelőzik, kizorítják. Magyarországon – hasonlóan a többi csatlakozó államhoz - a csatlakozás előtt született rendeletek, irányelvek és határozatok a csatlakozás napjától kötelezően alkalmazandóak.

Paradox módon tehát a csatlakozás után az Európai Unió másodlagos jogi normáit nem kellett és nem is szükséges önálló jogszabályban beiktatni a magyar jogrendszerbe. Ugyanakkor a magyar jogalkotás nem egy esetben már a csatlakozás előtt gondoskodott egyes (később hatályosuló) jogszabályok végrehajtásáról, így teremtve meg a rendeletek zökkenőmentes alkalmazásának feltételeit. E feltételek biztosításának normál menete kormányhatározatok kibocsátása volt. E határozatok a kormánydöntéseket testesítik meg, ami – a közösségi jogból következően – kormányhatáskör. Más, e területre vonatkozó jogszabályok pedig a közösségi rendeletekbe foglalt intézmények működésének és működtetésének körülményeit szabályozzák, nem egyszer törvényalkotás útján. Az előbbire példaként a 1147 / 2002 (IX. 4.) Kormányhatározatot az *egyes polgári jogi együttműködési tárgyú európai közösségi jogszabályok végrehajtása érdekében szükséges intézkedésekről* említjük, amely a Tanács 1206/2001/EK rendeletének a bizonyításfelvételtől hazai „végrehajtási utasítása”. Az utóbbira a 2005. évi XLI. törvényt a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény módosításáról, amely a joghatósági rendeletekben meghatározott határozatok és az európai végrehajtható okirat magyarországi végrehajtási intézményeit teremtette meg.

Más jogi aktusokkal azonban nem ez a helyzet. Így a Tanács 2003/8/EK irányelvébe (röviden: a határon átnyúló jogviták költségmentességének szabályairól szóló irányelv) foglalt kötelezettségnek a magyar törvényhozás a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény megalkotásával tett eleget. A törvény azonban az uniós irányelvből fakadó kötelezettségen túlmenően újrendezte a polgári perek költségmentességi rendszerét és a költségmentesség engedélyezésének eljárási rendjét. Ezzel a jogalkotó messze túlteljesítette az irányelvből fakadó kötelezettségvállalását, amikor létrehozott egy korszerű költségmentességi rendszert, amely szabályok azonban – sajnos - mind a mai napig nem léptek hatályba a peres eljárások tekintetében.⁶

⁵ Ld. erre vonatkozóan részletesen a tankönyv I. és II. fejezeteit.

⁶ Ld. erre vonatkozóan a tankönyv idevágó fejezetét.

Mivel a magyar jogrendszerbe az európai unió polgári eljárásjoga nem szisztematikusan és nem egységes rendszerlogikában települt be, számos tartalmi – kollíziós – összeütközést tárt és tár fel a jogirodalom. A kézbesítési rendeletet tekintve mára körvonalazódott a bevett és évtizedek alatt megszokott ún. hirdetményi kézbesítés szabályainak a rendelettel való összeegyeztethetlensége.⁷ Más esetekben a jogirodalom feltárta a magyar és az európai polgári eljárásjog fogalmi rendszerének eltérését, így pl. a joghatóságot meghatározó magyar jogi szabályozásban még mindig erős állampolgársági és a közösségi jog alapját jelentő *forum shopping* elvének összeütközését.⁸

Az elmúlt tíz év azonban nemcsak az európai polgári eljárásjog szabályai kerültek bevezetésre Magyarországon. Már a Luganoi Egyezmény hazai alkalmazása – az Nmjtvr joghatósági szabályainak módosításával - érintette az Európai Unión kívüli államok vonatkozásában érvényesülő nemzetközi polgári eljárásjogi normákat, ám 2004-ben és 2005-ben sor került azoknak a Hágai Egyezményeknek a kihirdetésére, melyek szabályozási tárgya megegyezett néhány EK rendelettel. Így a 2004. évi CXVI. törvény a bizonyításfelvételtől 1970 március 17.-én Hágában kötött Egyezmény, a 2005. évi XXXVI. törvény pedig a bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbesítéséről szóló 1965. november 15.-én Hágában kötött Egyezmény kihirdetéséről rendelkezett.

Megállapíthatjuk, az európai polgári eljárásjog normái többféle módon váltak a magyar eljárásjog részévé. Beszélhetünk közvetlenül beemelt (implementált) rendelkezésekről, az alkalmazhatóságot biztosító vagy azt elősegítő rendeletileg előírt vagy elő nem írt, de a magyar jogalkotó által szükségesnek tekintett jogi normákról. Mellettük találunk önálló, csakis a magyar jogban létező olyan jogszabályokat, melyek minden jogi kötelezettség nélkül az európai polgári eljárásjog eljárási rendjét fordították be eljárásjogunkba. A következő fejezetben e szabályok ismertetését végezzük el.

2. A jogi szabályozás rendszere

Először táblázatos formában összefoglaljuk az érintett jogszabályokat.

A jogszabály elnevezése	Melyik EU jogforráshoz kapcsolódik?	A szabályozás tartalma	A változás jellege	Hatálybalépés
2000. évi CX. törvény	44/2001/EK	A magyar polgári	Törvénymódosítások	Kihirdetést

⁷ Vö: Wopera Zsuzsa (Szerk.) Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában. Complex Wolters Kluwer Csoport. Budapest, 2005. V. fejezet. 339. old.

⁸ Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest. 2006. 186. old

a joghatóságra és külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó egyes jogszabályok módosításáról.	rendelet (akkor még tervezete) és a Luganoi Egyezmény	eljárásjog joghatósági szabályait igazítja a jelzett normákhoz	Érintve: - 1979. évi 13. tvr. (Nmjtvr) - 1952. évi III.tv. (Pp.)	követő 6. hónap első napja: 2001.06.01.
2345/2001 (XI.22.) Kormányhatározat a Magyar Köztársaság technikai kiigazítási igényeiről és nyilatkozatairól egyes polgári jogi igazságügyi együttműködési tárgyú rendeletek vonatkozásában	- A Tanács 1348/2000/EK rendelete - A Tanács 1347/2000/EK rendelete - A Tanács 44/2001/EK rendelete	A rendeletek végrehajthatóságához szükséges nyilatkozatok megadása, az eljáró fórumok kijelölése	Kormányhatározatban (és mellékleteiben) önálló rendelkezések Törvénymódosítások előkészítése Érintve: - 1979. évi 13. tvr. (Nmjtvr) - 1952. évi III.tv. (Pp.)	2001.XI.22.
1147/2002.(IX.4.) Kormányhatározat egyes polgári jogi igazságügyi együttműködési tárgyú európai közösségi jogszabályok végrehajtása érdekében szükséges intézkedésekről	- A Tanács 1348/2000/EK rendelete - A Tanács 1206/2001/EK rendelete - A Tanács 2201/470/EK határozata	A bizonyításfelvétel eljárási rendjének meghatározása Az Európai Igazságügyi Hálózat magyarországi ügyintéző hatóságainak megnevezése	Kormányhatározatban (és mellékleteiben) önálló rendelkezések Érintve: - 1973. évi 11.tvr.-el kihirdetett Hágai Egyezmény - Bilaterális nemzetközi szerződések	2002.IX.4.
2003. évi XXX. törvény a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény, a nemzetközi magánjogról szóló 1979.évi 13. törvényerejű rendelet, és a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról	- A Tanács 1348/2000/EK rendelete - A Tanács 1206/2001/EK rendelete	A rendeletek végrehajtásához szükséges új peres intézmények megteremtése (előzetes döntéshozatal), eljáró bíróságok, eljárási határidők meghatározása.	Törvénymódosítások Érintve: - 1979. évi 13. tvr. (Nmjtvr: 68. §.) - 1952. évi III.tv. (Pp.:135.§., 136/A.§., 155/A §., 249/A.§.) - 1998. évi XIX. tv (Be.:266.§.)	2004.05.01.
2003. évi LXXX. törvény a jogi segítségnyújtásról	- A Tanács 2003/8/EK irányelve	A peres és peren kívüli eljárások jogi segítségnyújtási szervezetének megteremtése, a költségviselési és költségmentességi szabályok teljes reformja	Új törvény megalkotás, törvénymódosítások Érintve: - Az Illetékekről szóló 1990. évi XCIII. sz. törvény (Itv.) - 1952. évi III.tv. (Pp.) - A Cégnyilvántartásról szóló 1997. évi CXLV. tv - A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. Tv. - A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI tv. - A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv.	Folyamatos időeltolódással, költségmentességi szabályok hatálybalépése eltolva 2008-ra.

			- Az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. tv. - Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. Tv. - A társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. tv. - A kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. tv. - Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. tv. - A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr.	
2004. évi XXIX. törvény az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról	A csatlakozáshoz szükséges közösségi joganyag	Tizenegy jogterület törvényeinek módosítása (Ügyészség, mérésügy, foglalkoztatás, kőolaj forgalmazás, tűzvédelem, menedékjog, külföldiek beutazása, külföldi bizonyítványok és oklevelek elismerése, agrárpiaci rendtartás)	Törvénymódosítások Érintve: - 1952. évi III.tv. (Pp.: 271. §.)	2004. 05.01.
2004. évi LXV. törvény a hivatalos iratok kézbesítésére vonatkozó szabályokat tartalmazó egyes törvények módosításáról, illetve a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény jogharmonizációs célú módosításáról	- A Tanács 44/2001/ EK rendelete - A Tanács 1347/2000/EK rendelete	A kézbesítési vélelem szabályainak bevezetése az eljárásjogokba, a soronkívüliség meghatározása, a végrehajthatósági tanúsítvány szabályai, új végrehatási intézmények létrehozása.	Törvénymódosítások Érintve: - 1952. évi III.tv. (Pp.) - Az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. tv. (Ae.) - Az adózás rendjéről szóló 2003. évi CXII. törvény (Art.) - A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. tv. (Vht.)	Kihirdetést követő 15. napon. 2004.05.15.
1131/2004.(XII.1.) Kormányhatározat a határon átnyúló jogviták esetén a	- A Tanács 2003/8/EK irányelve	A költségmentességi kérelmek fogadó hatóságának meghatározása,	Kormányhatározatban (és mellékletében) önálló rendelkezések Érintve:	2004.12.01.

költségmentességre vonatkozó közös minimumszabályok megállapításáról szóló EK irányelv alapján teendő értesítésről		belföldről külföldre és külföldről belföldre érkező kérelmek fogadásának és továbbításának szabályai	-A jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény - Az 1952. évi III. tv. (Pp.) - 6/1986. (VI.26.) IM rendelet a bírósági eljárásban alkalmazott költségmentességről - Az ítéletátlak, és a fellebbviteli ügyész szervek székhelyének és illetékességi területének megállapításáról szóló 2002. évi XXII. tv.	
2004. évi CXVI. törvény a polgári és kereskedelmi ügyekben külföldön történő bizonyításfelvételtől, Hágában 1970. március 17.napján kelt Egyezmény kihirdetéséről	A Tanács 1206/2001/EK rendelete	Nem Uniós államok vonatkozásban az EK rendelethez hasonló bizonyításfelvételi szabályok bevezetése Megkeresések Központi Hatóságának kijelölése, bizonyos eljárási technikák és irat kézbesítési módok kizárása, az eljárás nyelvének meghatározása.	Önálló törvény Érintve: -1952. évi III. tv. (Pp.)	Kihirdetés napján, azaz 2004.12.08.
2004. évi CXXVII. törvény a cégnyilvántartásról, a cégnyilvánosságról, és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV: törvény, a Polgári Perrendtartásról szóló 1952.évi III. törvény, valamint más kapcsolódó törvények módosításáról	- A Tanács 2137/85/EGK rendelete az európai gazdasági egyesületekről - A Tanács 2003/58 EK irányelve a gazdasági társaságokról - A Tanács 881/2001/ EK rendelete a terrorizmussal összefüggő feladatokról - A Tanács 2001/86 /EK irányelve az európai részvénytársaságok munkavállalóiról	Új cégeljárási szabályok, Elektronikus cégeljárás szabályainak meghatározása Az elektronikus közokirat bevezetése az elektronikus magánokirat szabályainak pontosítása	Törvénymódosítások Érintve: -1952. évi III. tv. (Pp.) - A cégnyilvántartásról, cégnyilvánosságról, és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV: törvény - A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. tv. - A csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. tv. - A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. tv.	Időben elnyújtott hatályba lépés
2031/2005 (III.8) Kormányhatározat a házassági ügyekről és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokról	- A Tanács 2201/2003/EK rendelete	A rendelet végrehajtásához szükséges intézkedések meghozatala, az	Kormányhatározatban (és mellékletében) önálló rendelkezések Érintve: -1952. évi III. tv. (Pp.)	2005.03.08.

szóló EK rendelettel összefüggő intézkedésekről		eljáró hatóságok megnevezése, a kapcsolattartás módja, és a költségek biztosítása		
2057/2005.(IV.13.) Kormányhatározat A Magyar Köztársaságnak a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendeletének 30. Cikke alapján teendő értesítéseiről	- Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete	A rendelet végrehajtásához szükséges értesítések megtétele és bizonyos jogszabályok alkalmazhatóságának elrendelése	Kormányhatározatban (és mellékletében) önálló rendelkezések Érintve: -1952. évi III. tv. (Pp.) - 1994. évi LIII. tv. (Vht.)	2005.04.13.
2005. évi XLI. törvény a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény módosításáról	- Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete - A Tanács 2201/2003/EK rendelete - A Tanács 44/2001/EK rendelete	A közösségi rendeletek végrehajtását biztosító végrehajtási intézmények létrehozása	Törvénymódosítások Érintve: -1952. évi III. tv. (Pp.) - 1994. évi LIII. tv. (Vht.) - 1990. évi XCIII. tv. (Az illetékekről	Kihirdetés napján lépett hatályba, azaz 2005.04.04.
2005. évi XXXVI törvény a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbesítéséről szóló, Hágában 1965. november 15. napján kelt Egyezmény kihirdetéséről és a nemzetközi kézbesítést szabályozó egyes törvények módosításáról	- A Tanács 1348/2000/EK rendelete	A törvény a rendelethez hasonló jog intézményeket vezet be a nem Uniós kézbesítések esetére is.	Önálló törvény Érintve: -1952. évi III. tv. (Pp.)	Kihirdetés napján, azaz 2005.05.28.-án lépett hatályba
2006. évi VI. törvény a csődeljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény módosításáról	A Tanács 1346/2000/EK rendelete	A magyar felszámolási eljárás és az európai unió közösségi jogának összhangját termeti meg a törvény. Új fogalmak bevezetése, a rendelet alkalmazására, új bírósági illetékességek kijelölése, új hitelezővédelmi eszközök megalkotása.	Törvénymódosítás Érintve: - 1991. évi CLIX. tv. (Cstv.) - 1952. évi III. tv. - A Bér garancia alapról szóló 1994. évi LXVI. tv. - Az európai részvénytársaságról szóló 2004. évi XLV. törvény, - A lakásszövetkezetekről szóló 2004. évi CXV. törvény,	2006. 07. 01.

			- A cégnyilvántartásról, cégnyilvánosságról, és a bírósági cégeljárásról szóló 1997. évi CXLV: törvény - A jogi személlyel szembeni büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. tv.	
2006. évi XIX. törvény a bírósági eljárás elhúzódnása miatti kifogás jogintézményének bevezetéséhez kapcsolódó egyes törvények módosításáról	1950. november 4.-én Rómában kelt Egyezmény 6. cikkének 1.pontja	Új peres intézmény és eljárás megalkotása	Törvénymódosítás Érintve: - 1952. évi III. tv. (Pp.) - A Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv.	Kihirdetést követő második hónap első napján. 2006.04.01.

A táblázat alapján megállapítható, a magyar jogrendszert számos pontján érintette az európai polgári eljárásjog. A változások szétterültek a törvényi szinteken, így a jogrendszer egységének tényéből következően olyan törvényeket is módosítani kellett, melyek „látszólag” teljesen közömbösek a polgári eljárásjog számára. Másfelől a módosulások nem csak a törvényi szinten jelentek meg, de a rendeleti szabályozás jogszabályait – helyhiány miatt – kihagytuk táblázatunkból.

A következő oldalakon azokat a jogszabályokat mutatjuk be, amelyek a közösségi jog egyes rendeleteinek végrehajtását közvetlenül biztosítják. A jogszabályokat kibocsátásuk időrendi sorrendjében tárgyaljuk, amennyiben azonban azonos szabályozási témakört tartalmaznak, elemzésüket egybevonjuk.

A 2345/2001. (XI.22.) Kormányhatározat a Magyar Köztársaság technikai kiigazítási igényeiről és nyilatkozatairól egyes polgári jogi igazságügyi együttműködési tárgyú rendeletek vonatkozásában a megfelelő kormányzati szerveket hatalmazta fel a Pp. módosítás előkészítésére. A módosítás célját a 1348/2000/EK rendelet (Kézbesítési rendelet) 19. cikkének (2) bekezdésnek és (4) bekezdésének utolsó fordulatának magyarországi alkalmazhatóságában jelölték meg. A kormányhatározatban rendelték el a Pp. azon szabályainak módosítását, amely az első tárgyalást elmulasztó alperes igazolási kérelmének előterjesztési határidejét egy évre hosszabbítja meg, ha a rendelet alapján kézbesíti a bíróság az alperes részére a keresetlevelet. (2003. évi XXX. tv. 2. §.)

A Kormányhatározat melléklete a 2003-ban hatályon kívül helyezett 1347/2000/EK rendelet (a házassági ügyekben és a házastársaknak a gyermekek feletti

*szülő felügyeletével*⁹ *kapcsolatos ügyekben irányadó joghatóságáról*) végrehajtását biztosítja. Magyarországon a megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróságot, Budapesten a Budai Központi Kerületi Bíróságot jelöli ki a nyilatkozattételi kötelezettség alapján a rendelet I. és II. mellékletében szereplő bíróságnak. Az illetékes bíróságok kijelölése a más tagállamban hozott határozatok elismerése és végrehajthatóvá nyilvánítása iránti kérelem elbírálásának bírói fórumát teremtette meg. E két bírói fórum a Tanács 1347/2000/EK rendeletének hatályon kívül helyezésével sem változott, a helyzetet rendező 2031/2005. (III.8.) Kormányhatározat – más rendeleti háttérrel (2201/2003/EK rendelet 21. és 29. cikkei) – nem változtatott a magyar bíróságok illetékességi szabályain.

A módosítás változatlan hagyta az EK rendelet alkalmazásában kötelező ún. második jogorvoslat -- a felülvizsgálati kérelem -- rendelkezésre bocsátását. (2201/2003/EK rendelet 34. cikke.) A 2005-ös módosító kormányhatározat többlete, hogy a 2201/2003/EK rendelet 67. cikke szerinti központi hatóságokat kijelölte.

A 1348/2000/EK rendelet 2. cikkében megkövetelt Áttevő és Átvevő Hatóságnak az Igazságügyi Minisztériumot nevezték meg. A hatóság illetékességét a Magyar Köztársaság egész területében határozták meg, s az iratok átvételének elfogadott módját pedig a posta, telefax, e-mail útján magyar, német, angol francia nyelveken szabták meg. A rendelet 3. cikkében megkövetelt Központi Hatóság ugyancsak az Igazságügyi Minisztérium. A Magyarországon kézbesítendő (bejövő irat) irathoz csatolandó adatlapot magyar, német, angol vagy francia nyelven kell kitölteni. A kimenő iratoknál a Magyar Köztársaság a kézbesítés megtörténtét német, angol vagy francia nyelveken fogadja el. A 98. Cikk (2) bekezdését a magyar jog nem alkalmazza, így a kérelmező érdekét szolgáló azon szabály, miszerint ha *az iratot az áttevő tagállamban megindítandó vagy függőben lévő eljárás keretében meghatározott időponton belül kell kézbesíteni, a kérelmező tekintetében az áttevő tagállam joga által meghatározott időpontot kell figyelembe venni*, a magyar bíróságok eljárásban nem alkalmazható.

Az EK rendelet 14. cikke a közvetlen postai kézbesítés szabályait határozza meg. A cikk második bekezdése felhatalmazza a tagállamokat, hogy megállapítsák a postai kézbesítés feltételeit. A Kormányhatározat szerint a postai kézbesítés akkor tekinthető hatályos (joghatás kiváltására alkalmas) kézbesítésnek, ha a kézbesítendő iratot ajánlott küldeménynel vagy tértívevényvel adják postára; a kézbesítés fogatosítása megfelel a

⁹ A megfogalmazás a Kormányhatározat fordításának szövege.

magyar bírósági ügyiratok postai kézbesítésére vonatkozó magyar jogszabályoknak; az idézés a tárgyalási határnapot, vagy az eljárási cselekményt legalább harminc nappal megelőzi; a keresetlevelet, vagy az eljárás megindítását szolgáló iratot minden esetben ellátják magyar fordítással.

A rendelet 15. cikkébe foglalt ún. közvetlen kézbesítést a Kormányhatározat – élve a második bekezdésbe foglalt lehetőséggel -- kizárta. Így tehát *bírósági eljárásban érdekelt személyek (...) bírósági iratot közvetlenül az átvevő tagállam bírósági tisztviselőjén, vagy más illetékes személyen keresztül* nem kézbesíthetnek.

A rendelet 19.cikke a megjelenést elmulasztó alperessel szembeni bírósági eljárást szabályozza. A 19. cikk (2) bek. alapján Magyarország a Kormányhatározattal közölte, amennyiben a (2) bekezdésben meghatározott feltételek fennállnak, a Magyar Köztársaság bíróságai határozatot hozhatnak. Említettük, a határozat az alperes mulasztása esetére benyújtható igazolási kérelem előterjesztésének határidejét 1 évben állapította meg.

A Kormányhatározattal érintett harmadik rendelet a Tanács 44/2001/EK rendelete. A Kormányhatározat fontos, a perrendtartás egészét érintő döntést tartalmazott akkor, amikor kizárta rendelet 6. cikk (2) bekezdésében és a 11. cikkben meghatározott szavatossági és beavatkozási pereket. Nem kis problémát jelent a hazai joggyakorlatban, hogy az ilyen perekben más tagállamban hozott határozatok Magyarországon végrehajthatók, tovább a 6 cikk alapján a Magyarországon tartózkodási hellyel, lakóhellyel rendelkező személyt más tagállamban folyó szavatossági és beavatkozási perekben perbe lehet vonni.¹⁰

A EK rendelet által megkövetelt bíróságot a már ismert módon jelölték ki, a határozatok végrehajtása során a megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróság jár el (Budapesten a BKKB.), illetőleg a megyei vagy Fővárosi Bíróság. A szükséges második jogorvoslat pedig a felülvizsgálati kérelem.

A 1147/2002. (IX.4.) Kormányhatározat a Tanács 1206/2001/EK rendeletének magyarországi végrehajtási jogszabályának tekinthető. A Kormányhatározat által kijelölt bírósági rendszer az eddigiekből ismerősnek tűnhet, így pl. a bizonyítás felvételét a megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróság végzi el. A 3. cikk szerint kijelölt központi szerv az Igazságügyi Minisztérium, amely nemcsak az általánosan kijelölt

¹⁰ Kengyel Miklós - Harsági Viktória id. mű 233. old.

„közvetítő” hanem – az EK rendelet 17. cikkébe foglalt eljárásokban – komoly döntési jogköröket kapott. Amennyiben a korábban megismert jogi szabályokat és a most felhívott Kormányhatározatok megoldásait egybevetjük, láthatjuk, az Igazságügyi Minisztérium az Európai polgári eljárásjog intézményeinek működésében és hazai, belső tagállami eljárásaiban nagy szerepet kapott. A szervezeti központosítás különösen szembetűnő a 1147/2002. (IX.4.) Kormányhatározattal érintett másik jogterületen, az Európai Igazságügyi Hálózat felállításáról szóló, a Tanács 2001/470/EK határozatának hazai alkalmazásában. A magyarországi kapcsolattartó az IM Nemzetközi Jogi Főosztálya, ahova a postán, telefonon, faxon és e-mailen, magyar, angol, német és francia nyelven érkező megkeresések beérkeznek, és ahonnan ezek kiindulnak. A Kormányhatározat felsorolja, hogy az IM milyen nemzetközi egyezményeken alapján lát el központi *hatósági* feladatokat, e mellett nevesíti a Külügyminisztériumot, illetve az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztériumot. A Határozat 2. cikkének (1) bek. d.) pontjára, mely szerint a hálózatnak tagja lehetnek *egyéb megfelelő igazságügyi vagy közigazgatási hatóságok, melyeknek határhőre kiterjed a polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott együttműködésre, ha tagállamaik hasznosnak vélik részvételüket* a Kormányhatározat az Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatalát jelölte meg.

A 2057/2005. (IV.13.) Kormányhatározat az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete 30. cikke alapján teendő értesítéseket tette meg. Az európai végrehajtható okiratra vonatkozó tanúsítvány kijavítására vagy visszavonására irányadónak határozta meg a Vht. szabályainak alkalmazását, a felülvizsgálati eljárásra pedig a Pp. megfelelő rendelkezéseit. Az okirat kitöltésére az angol nyelvet rendelte. A jogszabály alapján közokiratot a kiállító hatóság székhelye szerinti helyi bíróság látja el az európai végrehajtható okiratra vonatkozó tanúsítvánnyal.

A következő alfejezetben egy-egy nagy jogterület módosult jogszabályait mutatjuk be, melyek a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendeletben nyertek szabályozást. Az érintett területeken az európai polgári eljárásjog működésének biztosításához mélyebb, a polgári eljárásjog intézményeinek alapjait érintő változásokra volt szükség.

3. Intézményes változások

3.1 A joghatósági rendszer átalakulása

A nemzetközi magánjogról szóló 1979 évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: tvr. vagy Nmjtvr.) módosításról szóló 2000. évi CX. törvény alapvetően újraírta a magyar bíróságok joghatóságának szabályait. A törvény hatálybalépése után Magyarországon érvényesültek a brüsszeli rendszer joghatósági normái, jóllehet e szabályok mind a mai napig számtalan kollíziós problémát vetnek fel.¹¹A törvény nemcsak kibővítette a joghatósági kapcsolóelvek rendszerét, hanem új joghatósági csoportokat (így a fogyasztói szerződésekből és a munkaszerződésekből fakadó jogvitákra alkalmazandó joghatósági szabályokkal) is teremtett.

A magyar bíróságok *általános joghatósága* a határon átnyúló jogviták esetén minden olyan ügyre kiterjed, ahol *az alperes lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye, jogi személy (jogi személyiség nélküli gazdasági társaság) esetében székhelye belföldön van.* E joghatósági szabály alkalmazását csak az Nmjtvr zárhatja ki. A módosítással e rendelkezés kiegészült az alperesi pertársaságra, a főkötelezett és mellékkötelezett együttes perlésre vonatkozó szabályokkal. Eszerint: *több alperes együttes perlése esetén magyar bíróság eljárhat valamennyi alperessel szemben, amennyiben legalább az alperesek egyikének lakóhelye (székhelye) vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van, feltéve, hogy a per tárgya olyan közös jog, illetőleg olyan közös kötelezettség, amely csak egységesen dönthető el, vagy ha a perben hozott döntés valamennyi alperesre a perben való részvétel nélkül is kiterjedne, illetőleg ha a perbeli követelések ugyanazon jogviszonyból erednek.* Itt a Pp. 51. §. a.) b.) pontjában szabályozott pertársaságról van szó, a c.) pontban rendelkezett pertársakra e joghatósági szabály nem vonatkozik. Az egyszerű pertársaságot megosztja tehát az Nmjtvr, amikor a Pp. 51.§. b.) pontjában szabályozott pertársaságot a joghatóság szempontjából egységes pertársaságként kezeli. A pertársak egymáshoz való viszonyát, eljárási jogait és kötelezettségeiket tekintve valószínű a tvr. dogmatikája jár közelebb az igazsághoz. (Megjegyezzük a később kiadott, de szorosan e joghatósági rendszerhez tartozó Tanács 44/2001/EK rendeletének 6. cikk. 1. pontja értelmezéséből szintén a tvr. megoldása következik.) A hazai jogi gondolkodás és jogalkalmazás egyik jövőbeli feladatának jelölhető meg a magyar perdogmatika Perrendtartásból levezetett csoportosító logikájának átgondolása (egységes – egyszerű pertársaság). A *főkötelezett és a mellékkötelezett együttes perlése esetén a mellékkötelezett lakóhelyére és szokásos tartózkodási helyére tekintet nélkül eljárhat magyar bíróság, ha a főkötelezett lakóhelye*

¹¹ Kengyel Miklós – Harsági Viktória id.mű

(székhelye) vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van. Ugyanez a szabály áll a meglévő joghatóság alapján indult ügyekben a *viszontkeresetre* is.

A magyar bíróság *különös joghatósága* a következőkben alapítható meg:

- Szerződéssel összefüggő jogviták esetében, ha a teljesítés helye belföldön van.¹²
- Tartási kötelezettségből eredő jogvita esetén akkor is, ha a tartásra jogosult lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van. Ha a tartási kötelezettség személyi állapotot érintő eljárásban kerül elbírálásra, akkor is, ha a személyi állapotot érintő eljárásra joghatósággal rendelkezik.
- Szerződésen kívüli károkozásból eredő jogviták esetében, ha a károkozó magatartás elkövetésének helye vagy a károsító eredmény bekövetkezésének helye belföldön van.
- Bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti, büntetőeljárásban érvényesített igény tekintetében, ha az eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény magyar büntető joghatóság alá tartozik.
- Kártérítési járadék megállapítása vagy felemelése iránti perben, ha a jogosult lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van.
- Károsodás veszélye miatt érvényesített igények tekintetében magyar bíróság eljárhat, ha az a hely, ahol a károsító esemény bekövetkezése fenyeget, belföldön van.
- Külföldi vállalkozás elleni perekben, ha a vállalkozás belföldön fiókteleppel vagy képvisellel rendelkezik, és a jogvita utóbbinak tevékenységével kapcsolatos.
- Önálló vállalkozóként belföldön letelepedett külföldi állampolgár elleni perekben, ha a jogvita e személy belföldi gazdasági tevékenységével kapcsolatos.

A különös joghatósági szabályok közül a tvr. 2000-ben elfogadott 57. §-a később exorbitáns szabálynak minősült, s alkalmazását 2003-ban a Brüsszel I. rendelet I. mellékletének módosításával „tiltólistára” tették. Az eredeti rendelkezés a magyar bíróság joghatóságát olyan alperes ellen folytatott vagyoni jogi perben is megalapította, aki *belföldön lakóhellyel vagy szokásos tartózkodási hellyel nem rendelkezik ... ha .. belföldön végrehajtás alá vonható vagyona van*. Mivel e szabály továbbra is része a

¹² „E § alkalmazásában teljesítési hely az a hely, amelyet a felek a szerződésben teljesítési helyként kikötöttek; ilyen kikötés hiányában

a) áruk adásvételére irányuló szerződés esetében az a hely, ahol az adásvétel tárgyát át kell adni;

b) olyan szerződés esetében, amelynek tárgyát valamely tevékenységnek az elvégzése képezi, az a hely, ahol a tevékenységet a szerződés szerint el kell végezni;

c) egyéb szerződések esetében az a hely, amelyet a magyar jog a vitatott követelés teljesítési helyként meghatároz.”

törvényerejű rendeletnek, ezért alkalmazása az Európai Unió tagországain kívüli államok állampolgárainak vonatkozásában merül fel.

A tvr. különös joghatósági szabályokat állapít meg az öröklési jogviszonyból eredő perekre, (amennyiben az örökhagyó a halálakor magyar állampolgársággal rendelkezett), és megengedi a magyar közjegyző eljárását akkor, ha az örökhagyó a halálakor magyar állampolgár volt, vagy ha a hagyaték belföldön található. E szabályok egyértelműen az állampolgársági elvet követik, de e szabályozási tárgykör még ma sem esik a brüsszeli rendszer joghatósági rendeleteinek szabályozása alá.

A Brüsszeli Egyezmény és a brüsszeli rendeletek tárgyi hatályát részben érintik a tvr. gyermekelhelyezésre és a gyám – gyámság alatt lévő kapcsolatára vonatkozó szabályai. *Gyermek elhelyezését, a gyermek és a különélő szülő közötti kapcsolattartást, valamint a szülői felügyelet gyakorlását érintő eljárásban magyar bíróság vagy más hatóság eljárhat akkor is, ha a gyermek lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van. (...) Házassági vagyoni jogot érintő eljárásban magyar bíróság eljárhat, ha az egyik házastárs lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van.*¹³

A gyám és a gyámolt, illetőleg a gondnok és a gondnokolt közötti jogviszonnyal kapcsolatos ügyekben magyar bíróság eljárhat akkor is, ha a gyámolt, illetőleg gondnokolt magyar állampolgár, vagy lakóhelye, illetőleg szokásos tartózkodási helye belföldön van.

E rendelkezések élénk vitát váltottak ki a magyar jogirodalomban.¹⁴ Többen hiányolják, hogy a Brüsszel II. rendelet koncepcionálisan sem tükröződik a magyar szabályozásban, de a törvényerejű rendeleten belül, a személyállapoti perekre vonatkozó – később tárgyalandó – joghatósági szabályokkal sem harmonizál. További problémákat okoz a tvr. kissé „lazára” sikerült megfogalmazása. A tvr. pl. *a szülői felügyelet gyakorlását érintő eljárásról* beszél, ami nem azonos a magyar jogban intézményesült szülői felügyelet megszüntetésére vagy visszaállítására irányuló perekkel.

A törvényerejű rendeletnek a *fogyasztói szerződésből és munkaszerződésből eredő jogvitákra* vonatkozó joghatósági szabályai - igazodva a Luganoi Egyezményhez – 2000-től nagyrészt megfeleltek az Unió közösség jogának. Eszerint a fogyasztói szerződésből eredő, a fogyasztó által indított perekben magyar bíróság eljárhat, *ha a*

¹³„Amennyiben az (1)-(2) bekezdésben meghatározott valamely kérdés személyi állapotot érintő eljárás keretében kerül rendezésre, magyar bíróság vagy más hatóság eljárhat akkor is, ha a személyi állapotot érintő eljárásra joghatósággal rendelkezik.”

¹⁴Kengyel Miklós - Harsági Viktória Id. mű 553. – 555. old.

fogyasztó lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye belföldön van, továbbá a fogyasztóval szerződő fél belföldön tevékenységet fejt ki, vagy belföldön fiókteleppel vagy képviselettel rendelkezik, illetőleg önálló vállalkozóként belföldön letelepedettnek minősülő külföldi állampolgár.

A munkaszerződésből eredő, a munkavállaló által a munkáltató ellen indított perek szabályai ugyanakkor több problémát felvetnek. A tvr. szerint magyar bíróság eljárhat, *ha a szokásos munkavégzés helye belföldön van, illetőleg utoljára belföldön volt; illetve ha a munkáltatónak az a telephelye, amely őt alkalmazta, belföldön található, feltéve, hogy a szokásos munkavégzés helye nem ugyanazon államban van, illetőleg volt.* A Pp. 349/B. §. értelmében a munkaügyi perre kizárólag az a munkaügyi bíróság illetékes, ahol a munkáltató székhelye, vagy azon telephelye van, ahol a munkavállaló munkaszerződése alapján munkát végez. A rendelkezések szerint egyedi munkaszerződésre az Nmjtvr vonatkozó szabályát – belesimulva a 44/2001/EK Tanácsi rendelet szabályaiba – kell alkalmazni, más esetekben viszont a magyar jog szerint kell meghatározni a bíróság illetékességét.

A magyar bíróságok *kizárólagos joghatóságának* egyes rendelkezései egyesén következnek a megfelelő közösségi rendelkezésekből, más esetben viszont a magyar jogalkotó szuverén döntését tükrözik. Az első csoportba sorolhatóak az ingatlanon fennálló dologi joggal kapcsolatos jogviták, azok a társasági jogviták, melyek magyarországi székhellyel rendelkező gazdasági társaságok alapításával, megszüntetésével, fizetéseképtelenségének megállapításával, stb. kapcsolatosak. A második csoportba sorolhatóak a Magyar Állam elleni igényérvényesítés, vagy a Magyar Állam igényérvényesítése, amennyiben a magyar joghatóság nem kizárt.

A joggyakorlat számára egyre fontosabbak a magyar bíróságok személyállapoti ügyekre vonatkozó joghatósági szabályai. A Nmjtvr 62/B. § szerint *magyar állampolgár személyi állapotát érintő eljárásban magyar bíróság vagy más hatóság minden esetben eljárhat. Ez a joghatóság kizárólagos.*

Nagy baj lenne, ha a szabályozás megállt volna e ponton, ugyanis a brüsszeli joghatósági rendszer bevezetését éppen e kizárólagosság feloldása jelenti. Ebből kiindulva a magyar szabályozás e kizárólagosság köréből kiveszi, ha *magyar állampolgár házasságának felbontása iránt indul külföldön eljárás, és a magyar állampolgárságú félnek, illetőleg ha mindkét fél magyar állampolgár, legalább azok egyikének lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye az eljáró bíróság vagy más hatóság államában van.*

A magyar bíróságok kizárólagos joghatósága nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor *magyar állampolgár gondnokság alá helyezése, illetőleg gondnokság alá helyezésének megszüntetése iránt indul külföldön az eljárás, és a gondnokság alá helyezendő, illetőleg gondnokság alatt álló fél lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye az eljáró bíróság vagy más hatóság államában van.* A bonyodalom az érintett eljárások szűkkörű felfogásán kívül (nem esik szó ugyanis a gondnokság *alatti* eljárásokról) abban rejlik – függetlenül az állampolgársági elv feloldásának pozitívumától – hogy Magyarországon gondnokság alá helyezni csak bírósági eljárásban lehetséges, az Európai Unió más tagállamaiban viszont nem feltétlenül a bírói eljárás vezet a gondnokság alá helyező határozathoz. Nem egyértelmű tehát a szöveg, és félő e pontatlanság lerontja a magyar perjog évekig építgetett garanciális rendszerét.

A személyállapotra vonatkozó eljárásoknál, a magyar bíróságok kizárólagos joghatóságát feloldó más rendelkezésekben szintén megjelenik a „brüsszeli rendszer” létrehozásával tudatosan meghaladni kívánt állampolgársági elv. Megjelenik akkor, amikor a szöveg az állampolgárságot és a kizárólagos joghatóságot kapcsolja (negatívan) össze, vagy amikor az Nmjtvr 62/B. §. C.) pontja kimondja, miszerint a magyar bíróság kizárólagos joghatósága feloldódik, ha a *magyar állampolgárságú gyermeket érintő apaság megállapítása vagy apaság vélelmének megdöntése iránt indul külföldön eljárás, és mind a gyermeknek, mind az apának a lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye az eljáró bíróság vagy más hatóság államában van.* Az ellentmondó helyzetből fakadóan -- egy lehetséges értelmezés szerint – a törvényerejű rendeletben nem említett apaság megállapítását érintő egyéb eljárásokban fennáll a magyar bíróság kizárólagos joghatósága. Megemlítjük, a bemutatott szabályozás – hasonlóan a gondnoksági eljárásokhoz -- szűkítő szabályozás, hiszen az apasági perek nagy részét nem érinti. Némileg hasonló a helyzet a szülői felügyelet megszüntetése vagy visszaállítása iránti eljárások esetében, ahol nemcsak az általános joghatóság és a kizárólagos joghatóság kapcsolata problematikus, de gondot okozhat az érintett eljárások különbözősége is.

Végül a magyar bíróságok kizárólagos joghatóságát feloldja, ha *magyar állampolgár örökbefogadásának engedélyezése, jóváhagyása, illetőleg megszüntetése iránt indul külföldön eljárás, feltéve, hogy az örökbefogadó külföldi állampolgár, és az örökbefogadást a magyar gyámhatóság jóváhagyta.*

A *kizárt joghatóság* azt jelenti, hogy magyar bíróság vagy más magyar hatóság a törvényerejű rendeletben felsorolt ügyekben nem járhat el. A kizárt joghatóság okainak a kizárólagos joghatósági okokkal azonosnak kell lenniük – csak más állam, vagy államok vonatkozásában. A kizárt joghatóság akkor él ugyanis, amennyiben más állam bírósága (hatósága) kizárólagos joghatósággal rendelkezik az adott ügyre. Így nem csodálkozhatunk azon, hogy az Nmjtvr kizárt joghatósági ok-csoportja szinte szó szerint megegyezik a kizárólagos okok felsorolásával. Példaként említjük: a külföldön fekvő ingatlannal kapcsolatos dologi jogi hatályú jog érvényesítése iránti eljárás, nem magyar állampolgár örökhagyó külföldi hagyatékát érintő hagyatéki eljárás, Magyarországon diplomáciai képviselőként eljáró vagy egyébként a joghatóság alól mentes külföldi állampolgár elleni eljárás (kivéve, ha a külföldi állam a mentességről kifejezetten lemondott), külföldön kiállított okirat vagy értékpapír megsemmisítésére irányuló eljárás, külföldi iparjogvédelmi jog megadásával, terjedelmével és megszűnésével kapcsolatos eljárás, külföldi székhelyű jogi személy vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaság alapításával, fizetéseképtelenségével, megszűnésével kapcsolatos eljárás.

Ugyanezen rendező elv vonatkozik a személyállapottal összefüggő ügyekre, eljárásokra és perekre. Így nem magyar állampolgár személyi állapotát érintő eljárásban magyar bíróság vagy más hatóság nem járhat el, kivéve a törvényben meghatározott kivételeket.

A joghatósági rendszer fontos eleme a *felek által kikötött joghatóság*. A polgári jogalanyoknak vagyoni ügyekben lehetőségük nyílik konszenzuális módon meghatározni az ügyükben eljáró állam bíróságát, ha és amennyiben a jog ezt megengedi. A kikötött joghatóság intézménye nem más, mint az európai jogrend évezredes hagyományának, a felek szerződéskötési szabadságának megjelenése.

A Nmjtvr 62/F. § (1) szerint *vagyonjogi ügyek tekintetében a felek a felmerült jogvitájukra vagy a meghatározott jogviszonyból eredő jövőbeli jogvitájuk esetére kiköthetik valamely állam bíróságainak vagy egy meghatározott bíróságának joghatóságát. Ilyen kikötéssel a felek élhetnek a) írásban; b) szóban, írásbeli megerősítéssel; c) olyan formában, amely megfelel a felek között kialakult üzleti szokásoknak; vagy d) nemzetközi kereskedelemben olyan formában, amely megfelel az olyan kereskedelmi szokásoknak, amelyeket a felek ismertek vagy ismerniük kellett, és amelyeket az ilyen típusú szerződést kötő felek a szóban forgó üzletágban általánosan ismernek és rendszeresen figyelembe vesznek.*

Bár a felek megegyezése nem korlátlan - sem az ügyek sem a bíróságok tekintetében - megegyezésük eltérő megállapodása hiányában *kizárólagos joghatóságot* eredményez a kikötött bíróság vonatkozásában. A rendelet biztosítja, hogy ne legyen „fórum nélküli” a jogvita, akkor sem, ha a felek *külföldi bíróság joghatóságát kötötték ki, és e bíróság joghatóságának hiányát állapítja meg*. Ekkor a magyar bíróság az *általános szabályok* szerint megállapíthatja joghatóságát.

A felek megállapodásának korlátja, hogy az nem ütközhet a kizárólagos joghatósági szabályokba. Ekkor a kikötés *érvénytelen* lesz. Speciális joghatósági okok esetében (fogyasztói szerződésből, illetőleg munkaszerződésből eredő jogvitákra vonatkozó joghatósági kikötés) pedig megállapodásuk *nem eredményezheti...*, *hogy a fogyasztót, illetőleg a munkavállalót a saját lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti állam bíróságaitól eltérő más bíróság előtt pereljék, és nem zárhatja ki azt, hogy a fogyasztó a saját lakóhelye vagy szokásos tartózkodási helye szerinti állam bíróságai előtt, illetőleg a munkavállaló a szokásos munkavégzés helye szerinti állam bíróságai előtt indítson pert.*

Meg kell jegyeznünk a kikötéses joghatóság szabályait bevezető 2000. évi CX törvény a fenti tartalommal rendelte el a Pp. 41. §. szövegének módosítását. Röviden utalnunk kell arra is, hogy a keresetlevélnek a kizárt illetékesség okán történő idézés kibocsátása nélküli elutasítása e módosítással került a Pp. 130. §. (1) bek. a.) pontjának máig hatályos szövegébe.

A Pp. 157. /A §. módosítása viszont a tvr. egy másik rendelkezésére, az Nmjtvr 62/H. §.-ra utalt vissza. *A magyar bíróság joghatóságát megalapozza az is, ha az alperes anélkül, hogy kifogásolná a joghatóság hiányát, az ügy érdemére vonatkozó nyilatkozatot tesz (perbebocsátkozás), kivéve, ha magyar bíróság joghatósága e törvény rendelkezései alapján kizárt.* - mondja ki a tvr. szövege. Az új rendelkezés az európai polgári eljárásjog egyik alapintézményére, az alperes kifogás nélküli perbebocsátkozására utal, de semmiképpen sem azonos vele. Az Nmjtvr. 2000. évi módosítása ugyanis az *ügy érdemére vonatkozó nyilatkozatként* kezelte a perbebocsátkozást, holott a közösségi jog nem kívánja meg az alperes érdemi, azaz a keresetre vonatkozó nyilatkozatát, hanem – pl. a Brüsszel I. rendelet - „megjelenésről” szól. Mindenesetre a pert a Pp. 157/A. § (1) szerint meg kell szüntetni *olyan esetben, ha a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának a 130. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott okból (kizárt joghatóság) nem volt helye, de magyar bíróság joghatósága egyetlen joghatósági ok alapján sem állapítható meg. A bíróság az eljárást*

megszünteti, amennyiben az alperes az első tárgyalást elmulasztotta, és írásbeli védekezést sem terjesztett elő; vagy az alperes a bíróság joghatóságának hiányát kifogásolja.

3.2 A külföldi határozatok elismerése és végrehajtása az Nmjtvr. szerint

A 2000. évi CX. törvény módosítása – az új joghatósági szabályok bevezetése mellett – kiterjedt a külföldi határozatok elismerésére és végrehajtására. A módosítás fontosságát bizonyítja, hogy az egyes tagállami bíróságok és hatóságok határozatainak más tagállamban történő elismerése az európai polgári eljárásjogban meghúzódó értékrendszer és jogfilozófia szemszögéből nézve alapvető, lényegi kérdés. A joggyakorlat számára sem elhanyagolható mindez, hiszen az ügyek lezárásának gyorsasága, a hatékony jogvédelem megvalósítása, a jogosult védelme végül azon múlik, mennyire sikerül a már meghozott, jogerős, a határozatot meghozó hatóság (bíróság) államában végrehajtható határozatot más tagállamban érvényre juttatni.

A Brüsszel I. és II. rendeletek szabályainak ismeretében több kérdés merül fel. Így megkérdendő, mire terjednek ki az Nmjtvr. rendelkezései, avagy szükséges-e külön, a nemzeti jogalkotásban rendelkezni a határozatok elismeréséről akkor, amikor az EK rendeletek kötelező módon maguk határozzák meg a rendelet hatálya alá tartozó határozatok tagállami elismerését.

A jogirodalom és a kommentárok véleménye szerint az elismerési eljárást meghatározó Nmjtvr 74. §-a kizárólag a brüsszeli rendeletek hatálya alá nem tartozó ügyekben hozott határozatokra terjed ki. Az elismerés általános szabályai azonban – részben a „brüsszeli rendszer” előírásait leképezve – generális érvényű megtagadási okok, ezért alkalmazásuk mellőzésére a brüsszeli rendeletek esetében sem kerülhet sor.

A Nmjtvr. 70. § (1) bekezdése kizárja azoknak a határozatoknak az elismerését, amelyet külföldi bíróság vagy más hatóság olyan ügyben hozott, *amelyben magyar bíróságnak vagy más hatóságnak kizárólagos joghatósága van.* Ugyanakkor a *kizárólagos magyar joghatóság ellenére el kell ismerni a magyar állampolgár házasságát felbontó jogerős külföldi határozatot, ha annak hazai elismerését a magyar állampolgárságú volt házastárs maga kéri, feltéve, hogy a .. megtagadási okok egyike sem áll fenn.*

El kell ismerni külföldi bíróság vagy más hatóság határozatát, ha *az eljáró külföldi bíróság vagy más hatóság joghatósága a magyar törvényben megállapított joghatósági szabályok valamelyike alapján megalapozott volt; a határozat azon állam joga szerint,*

amelyben azt meghozták, jogerőre emelkedett; Magyarország és a határozatot hozó bíróság, vagy hatóság állama között viszonyosság áll fenn – és a megtagadási okok egyike sem áll fenn.

Az elismerés megtagadását kiváltja, ha a határozat *elismerése a magyar közrendbe ütköznék*. Ez az a bizonyos, sokat emlegetett „közrendi klauzula”, melynek problémái számos jogirodalmi munkában megjelennek. A vita ismertetését mellőzve arra utalunk – amit a tvr egyértelműen kifejezésre juttat - hogy az elismerést akkor lehet megtagadni, ha az elismerés az *elismerő állam közrendjét* fenyegeti. A fenyegetettségnek *konkrétan és okszerűen* kell lenni, de érdemes megfontolnunk azt a nézetet, mely szerint a határozat által kiváltott (várható) joghatásnak, és nem magának a határozatnak szükséges e feltételeket kimerítenie.¹⁵

Az elismerés megtagadható, ha *az, akinek terhére a határozatot hozták, az eljárásban sem személyesen, sem meghatalmazott képviselője útján nem vett részt, azért mert az idézést és a keresetlevelet vagy az eljárás megindításának alapjául szolgáló egyéb iratot részére lakóhelyén vagy szokásos tartózkodási helyén nem kézbesítették szabályszerűen és olyan időben, hogy a védekezésre módjában állt felkészülni*. E szabály egyértelműen a bírósági meghallgatáshoz fűződő jog sérelmén alapul, később a Brüsszel I. rendelet 34. cikkének 2. pontjában kerül kifejtésre.

Egy – egy határozat elismerésével nemcsak a közrend, de az adott eljárásjog alapelve is sérülhet. Ezért az Nmjtvr. szerint nem ismerhető el az a határozat sem, amely *olyan eljárás eredményeként került meghozatalra, amely a magyar eljárási jog alapvető elveit súlyosan sértette*.

Ugyancsak kizárják a határozat elismerését a perfüggőség és a *res iudicata*. Természetesen e feltételeknek az államok közötti bíróságok, illetve határozataik között kell fennállnia. Az Nmjtvr. előírja – követve ezzel a Brüsszeli rendszer értékrendjét --, *hogy a külföldi határozat elismerése külön eljárást nem igényel. Az elismerhetőség kérdését jogszabály eltérő rendelkezése hiányában az a bíróság vagy hatóság vizsgálja, amelynek eljárásában ez felmerül*.

Előfordul azonban, hogy a külföldi határozat – hazai eljárás hiányában - nem kerül felhasználásra magyarországi peres vagy peren kívüli eljárásban. Ekkor az *érdekelt külön eljárásban kérheti a bíróságtól annak megállapítását, hogy a külföldi*

¹⁵ Kengyel Miklós – Harsági Viktória Id. mű 404. old.

határozat belföldön elismerhető. Az ilyen kérelem tárgyában a bíróság nemperes eljárásban határoz.

A kérelemnek a nemperes eljárásban pozitív megállapításra irányuló kérelemnek kell lennie, mivel a negatív megállapítás iránti kérelem fogalmilag kizárt.¹⁶ Az Nmjtvr meghatározza az elismerésre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságot. Az eljárásra hatáskörrel és illetékességgel rendelkezik:

- *az ellenérdekű fél belföldi lakóhelye (székhelye) vagy szokásos tartózkodási helye szerinti megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróság (Budapesten a Budai Központi Kerületi Bíróság), külföldi választottbírósági határozat esetén megyei bíróság (Budapesten a Fővárosi Bíróság),*

- *ennek hiányában a kérelmező belföldi lakóhelye (székhelye) vagy szokásos tartózkodási helye szerinti megyei bíróság székhelyén működő helyi bíróság (Budapesten a Budai Központi Kerületi Bíróság), külföldi választottbírósági határozat esetén megyei bíróság (Budapesten a Fővárosi Bíróság),*

- *ha pedig a kérelmezőnek sincs belföldön lakóhelye (székhelye) vagy szokásos tartózkodási helye, a Budai Központi Kerületi Bíróság, külföldi választottbírósági határozat esetén a Fővárosi Bíróság*

Az Nmjtvr. a nemperes eljárásra és az igénybe vehető jogorvoslatokat a bírósági végrehajtásról szóló törvénynek a végrehajtási tanúsítvány kiállítására vonatkozó rendelkezéseit rendeli kötelező módon alkalmazni. A törvényerejű rendelet előírja – összhangban a vonatkozó európai polgári eljárási jogi alapelvekkel -- hogy a *külföldi határozat érdemi felülvizsgálatának nincs helye*. A határozat belföldi elismeréséhez megkívánt feltételek fennállását – kivéve a határozat magyar eljárásjogi alapelvekbe ütközését és a bírósági meghallgatás iránti jog sérelmét -- hivatalból kell vizsgálni. A hivatali vizsgálódás köréből kivett esetekben a megtagadási okokra a félnek kell hivatkoznia.

A határozat elismerése még nem azonos annak automatikus végrehajtásával. Viszont az elismert határozat végrehajtását megtagadni nem lehet. Az Nmjtvr 74/A. §. alapján *amennyiben a külföldi marasztaló határozat hazai elismeréséhez megkívánt feltételek fennállnak, a határozatot belföldön az erre irányadó jogszabály rendelkezései szerint lehet végrehajtani*. Tehát a végrehajtási eljárást nem váltja ki az elismerés, viszont az elismerés elegendő előfeltétele a végrehajtásnak.

¹⁶ A peres eljárásban (mint nem önálló eljárásban) viszont lehetséges negatív megállapítás iránti kérelem előterjesztése a Pp. 123. §. alapján.

4. Dogmatikai kihívások

A tagállamok polgári eljárásjogának autonómiája sokáig magától értetődőnek tűnt. A dinamikus jogalkotási folyamat eredményeképpen egyre több a tagállamokra kötelező közösségi rendelkezés, s ráadásul a jogszabályok sem a tagállami rendelkezésekre, sem a tagállami jogértelmezésekre nincsenek tekintettel. A fejlődés végállomásaként ma már nincs szó tehát arról, hogy az eljárásjogi szabályozás kizárólag tagállami hatáskörbe tartozna, erre a jogterületre vonatkozóan a tagállamok nem rendelkeznek <<autonómiával>> – írta Osztovits András.¹⁷ Mindez vonatkozik a jogalkalmazó szervekre is, akik csak akkor és annyiban vehetik figyelembe saját nemzeti eljárásjogi szabályaikat, amennyiben arra a területre nézve nincs közösségi jogi rendelkezés.¹⁸

Ha mindez igaz, nem árt szemügyre venni hazai eljárásjogunk egy-két intézményét. Két egymással kapcsolatban álló intézményt mutatunk be röviden, a kérelemhez kötöttség (elvét) és a perfüggőség beállítását meghatározó perindítás problémakörét. Ezen (kiragadott) példáinkból bizonyítható: a magyar és az európai polgári eljárásjog együttélése számos illeszkedési zavart teremtett.

4.1 A kérelemhez kötöttség elve és az európai polgári eljárásjog alkalmazása

A kérelemhez kötöttség elvét és intézményeit a felek rendelkezési jogából vezeti le a jogirodalom. A Pp. 3. §. (2) bekezdése alapján a bíróság kötve van a felek által előterjesztett kérelmekhez, és jognyilatkozatokhoz. A generális jogelv szerint a kötöttség – amit a törvény külön specifikál – nemcsak az elsőfokú, hanem a perorvoslati eljárásokban eljáró bíróságokra is kötelező. Feloldása a törvény rendelkezése alapján lehetséges, így a Pp. számos esetben lehetőséget ad a felek kérelmén átnyúló döntések hivatalból történő meghozatalára.

A kérelem eljárásjogi fogalma a felek számos peres nyilatkozatát lefedi. Leegyszerűsítve a helyzetet csak a pert megindító felperesi kereseti kérelmet vesszük nagytitkos alá. A Pp. 121. §. – bár a jogalkotó az 1952. évi III. törvény eredeti szövegén jó

¹⁷ Osztovits András: Az előzetes döntéshozatali eljárás legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdései. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó kft. Budapest, 2005. 37. old. Nem sikkadhat el figyelmünk az értelmezés felett. Az Európai Bíróság, sőt a felidézett rendeletek ugyanis számos, korábban tagállami értelmezés körébe sorolt eljárásjogi intézmény autonóm értelmezését adják. Így például a bizonyítás felvétel fogalmát – tekintettel a tagállami jogrendszerek sokszínűségére – autonóm módon, összeurópai jelleggel kell értelmezni. Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Id. mű 140. old.

¹⁸ Osztovits András: Az előzetes döntéshozatali eljárás.... Id. mű. Uo.

néhányszor változtatott – alapjaiban évtizedeken keresztül hasonló módon határozta meg a keresetlevél tartalmát. Az idézett törvényhely első bekezdésének c.) pontja írja elő a felperes által érvényesíteni kívánt jog feltüntetését, az érvényesíteni kívánt jog alapjául szolgáló tények, és a tényekre vonatkozó bizonyítékok előadását. A törvényhely e.) pontja zárójelbe tett meghatározással – kereseti kérelem – előírja a bíróság döntésére irányuló határozott kérelem feltüntetését. A kereseti kérelem – a szűk dogmatikai értelmezés szerint – a bíróság döntésére irányuló felperesi akarat kifejezés.

Nyilvánvaló, a Pp. 121. §. (1) bek. c.) és az e.) pontja egymással nemcsak szorosan összefügg, hanem egymásra épül. A bíróság döntésére irányuló kereseti kérelmet a jogvita tényeinek, a tényekre vonatkozó bizonyítékok előadásával kell alátámasztani, valamint a jogvita felperesi értelmezéséből származó tényalapból kell és lehet levezetni az érvényesíteni kívánt jogot. Emiatt mind a jogirodalom, mind a joggyakorlat a felperes kérelme alatt e két pontba foglalt elemek együttesét érti. A ma elfogadott értelmezés szerint a kérelemhez kötöttség nem pusztán a bíróság döntésére irányuló kérelemhez való kötöttséget fedi, hanem vonatkozik ez az érvényesíteni kívánt jogra. Ezen utóbbit, mint jogcímhez kötöttséget értelmezi a jogirodalom. Más szavakkal: az eljáró bíró (bíróság) kötve van a felperes (vizontkereset tekintetében az alperes) által megjelölt joghoz (jogcímhez), hivatalból ezért – kivéve, ha a törvény erre felhatalmazást ad -- nem léphet túl a fél /felek/ által megjelölt kereseti jogcímen.¹⁹ Nem kereshet más jogcímet, nem kutakodhat az általa helyesnek tartott – és a fél /felek/ által fel nem hívott – jog iránt. Mivel a kitanítási kötelezettség a Pp. 3. §. (3) bek. utolsó fordulata szerint csak a bizonyításra szoruló tényekre, a bizonyítási kötelezettségekre és teherre vonatkozik, illetőleg a Pp. 7. §. (2) bek. alapján a jogi képviselő nélkül eljáró félnek csak a perbeli eljárási jogairól és kötelezettségeiről adhat felvilágosítást, a jogcímet a bírói „felvilágosítás” semmilyen módon nem érintheti – lévén az un. anyagi jogi kérdés.

Perrendtartásunk nem tartalmaz egyértelmű dogmatikai megfogalmazásokat a keresetváltoztatásra (Pp. 146.§), vagy a vizontkeresetre vonatkozó rendelkezések (Pp. 147. §.) körében. Keresetváltoztatás esetén a törvény az érvényesíteni kívánt jog megváltoztatásának feltételeként kiköti, hogy az új jognak (új jogalapnak) a felek között fennálló ugyanazon jogviszonyból kell származni (illetőleg azzal összefüggésben kell

¹⁹ A probléma kiváló gyakorlati elemzését nyújtja erről Drexlerné Karcub Edit. Drexlerné Karcub Edit: Jogcímhez kötöttség a polgári eljárásban a bírói gyakorlat tükrében In: 50 éves a Polgári Perrendtartás. Wopera Zsuzsa (szerk.) 2003. Miskolc, Novotni Alapítvány 43.- 53. old. Visszaulva a Pp dogmatikai elemzésére, megjegyezzük, a jogcím fogalmát a történeti jogirodalom és a bírói gyakorlat alakította ki.

lennie). Viszontkereset előterjesztésekor a viszontkereseti jogalapnak a felperesi keresetben megjelölt joggal azonos, vagy összefüggő jogviszonyból kell származnia.

Problémafelvetésünk az európai polgári eljárásjogban ismert kérdéskör. Nem annyira a tételesen előírt szabályok, hanem a luxemburgi Bíróság joggyakorlata, és e gyakorlat következtében kialakult elméleti szintézis ad a kérelemhez kötöttség problémájára a hazai joggyakorlattól eltérő választ. Kiindulópontunk a szakirodalomban csak röviden Peterbroeck és Van Schijdel ítéletekként emlegetett döntések.²⁰

A Van Schijdeln ügyben az illetékes holland bíróság először azt a kérdést tette fel, hogy egy tagállami bírónak abban a jogvitában ahol a felek (akik egyébként szabadon rendelkezhetnek a polgári jogaikról és kötelezettségeikről), maguk nem hivatkoznak a vonatkozó közösségi versenyjogra alkalmaznia kell-e az adott közösségi joganyagot – tegyük hozzá – hivatalból. Második kérdése arra irányult, hogy át kell-e lépnie a bírói passzivitás alapelvét (és a felek által a jogvita számára kijelölt keretét) a felek által megállapított és hivatkozott tényállások és körülmények vonatkozásában, azaz a bíróság támaszkodhat-e más, a felek által előadottaktól eltérő tényállásra.

A jog vonatkozásában a Bíróság döntése a következőket tartalmazta. *.. a nemzeti bíró egy olyan jogvitában, ahol a felek a vonatkozó polgári jogi igényeiket és kötelezettségeiket szabadon határozhatják meg, a Szerződés 3. cikkének f.) pontját, 85, 86, 90. cikkét – amennyiben a nemzeti jog egy ilyen alkalmazás megenged – akkor is alkalmazni kell, ha az a peres fél, akinek az alkalmazás az érdekében állt, nem hivatkozott rá.*²¹ Lefordítva tehát, a közösségi jog bizonyos elemeit – amelyeket a Bíróság pontosan meghatározott – a nemzeti bíróságoknak a felek hivatkozása nélkül – hivatalból, erre irányuló kérelem hiányában – kötelezően alkalmazniuk kell.

A másik kérdésre a Bíróság a fentiekől eltérően „szűkítő” értelmezést adott, a tények és körülmények vonatkozásában ugyanis ilyen, a közösségi jogból eredő alkalmazási kötelezettséget nem látott megállapíthatónak. Kettéválk tehát a tagállami bíróságok kötelezettsége, a tények és a tényállás vonatkozásában a bíróságnak nem kell azt vizsgálnia, vajon nincs-e olyan nem hivatkozott tény, körülmény, vagy elem, ami megalapozza a közösségi jog alkalmazhatóságát. Ellenben a már megállapított

²⁰ A részletes eseteleírást és elemzést megtalálja az olvasó Osztovits András: Az előzetes döntéshozatali eljárás ... című idézett munkájában. 34. old. Mi magunk egyetértően támaszkodunk a szerző álláspontjára.

²¹ Uo 35. old.

tényállásra a nemzeti bíróságoknak *szükségszerűen alkalmazniuk kell a vonatkozó közösségi jogot, akkor is, ha arra a felek kifejezetten nem hivatkoztak.*²²

Megállapíthatjuk, az európai polgári eljárásjog eltér a magyar (és a hasonló rendszerben eljáró tagállami) bíróságok egyik axiómájától, a teljes kérelemhez kötöttség elvétől (amely egyaránt kiterjed a tény és a jog kérdésére).²³ Kijelentésünket a Bíróság döntései által érintett területre korlátozzuk, ám ismerve az Európai Unió jogrendszerének egymásra épülő, egymást fel és megerősítő szabályozási logikáját e szűk terület már önmagában jelentős joganyagot fog át.²⁴

4.2 A perfüggőség kérdése és az európai polgári eljárásjog

Világosabban előtűnik a hazai és az európai polgári eljárásjog közötti szerkezeti feszültség, ha a másik problémakört, az eljárás megindításának, és az ehhez kapcsolható perfüggőség kérdéskörét érintjük.

A magyar Pp. a per megindításához kötődő joghatások beállítását a Pp. 128. §.-ban teszi egyértelművé. *A perindítás hatályai a keresetnek, illetve a viszontkeresetnek (147. §.) az ellenféllel való közlésével állnak be.* Számos eljárásjogi és anyagi jogi hatás fűződik a Pp. 128. §.-ban meghatározott feltételekhez, ezek közül az egyik legfontosabb a perfüggőség beállta. A perfüggőség azt jelenti, hogy a perindítás után ugyanazon felek, ugyanabból a ténybeli alapból, ugyanazon jog iránt ugyanazon, vagy más bíróság előtt nem indíthatnak pert. Amennyiben ezt megteszik és fennáll a tény, jog, és fél azonosság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül el kell utasítani. (Pp. 130. §. (1) bek. d. pont) A perfüggőség beállításának tehát *perkeletkezést megakadályozó joghatása van.* – állapította meg Novák István.²⁵

A Perrendtartás felidézett szakaszairól állapította meg Wopera Zsuzsa, hogy azok *nem vonatkoznak a külföldön folyamatban lévő eljárásokra.* Nincs egyértelmű

²²Uo 36. old.

²³Felhívjuk arra a figyelmet, hogy a magyar bírói gyakorlat néhány esetben elismeri a „hivatalból kutatandó jog” kötelezettségét, valamint a kérelemhez kötöttség feloldására szintén van eljárásjogi lehetőség. Az előbbiekre felidézzük a Legfelsőbb Bíróság LB. Gf. II. 30 914/ 1990, BH 1990 / 12. sz. 482. LB. Pf. I. 32 539/ 1992 , BH. 1994/1. sz. 40. döntését, az utóbbira a PK 44. sz. állásfoglalást, valamint a Pp. 290. §. (1) rendelkezéseit.

²⁴A szakirodalom arról is beszámol, hogy *az Európai Bíróság legutóbbi időben folytatott ítélkezési gyakorlata sem a kezdeti idők megengedő, sem a későbbi idők során tapasztalt intervencionalista megközelítéssel nem jellemezhető kizárólag* Várnay Ernő – Papp Mónika: Az Európai Unió joga KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2005. 325. old.

²⁵Novák István: A perfüggőség jogi természete. In: In Memoriam Novotni Zoltán. Miskolczi Bodnár Péter (szerk.). Novotni Alapítvány, Miskolc, 2003. 195. old

szabályozás arra nézve, hogy a külföldi perfüggőség alapján megáll-e a Pp. 130.§ ; 157. §. alkalmazása.²⁶

Másfelől fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy a perindításhoz kapcsolható joghatások keletkezésének időpontja eltér a peres eljárás megindítását jelentő keresetlevél beadásához fűződő joghatások keletkezési időpontjától. Az eljárás fizikai megindítása (a bíróság „megkeresése”) nem azonos a perindítással, erre ma már minden szerző (tankönyv) felhívja a figyelmet. E disszonancia tudatos, az 1952. évi III. törvény koncepciójából és szerkezetéből következik.

A szocialista perrendtartás célja az egységes tárgyalási rendszer megteremtése, a korábbi osztott tárgyalási szerkezet felszámolása volt. Az ideológiai célkitűzések mellett ezzel akarták elérni a peres eljárások gyorsítását, a jogszolgáltatás egyszerűsítését. Számos szakíró – joggal – még ma is ezt tekinti az ötvenes évek elején bevezetett törvény időtálló megoldásának. Valóban az, mert csak az egész perszerkezet átalakításával távolítható el, s erre a mai napig nem került sor.

Az osztott tárgyalási rendszer felszámolásával megoldatlan maradt a keresetlevél vizsgálatának kérdése. Az 1911.évi I. tc. ezt egy kontradiktórius eljárásra (legtisztábban a törvényszék elé tartozó ügyekben) bízta, a perfelvételi tárgyaláson a felek és a bíróság megvizsgálhatták mindazokat a pergátló körülményeket és perakadályokat, amelyek a per törvényes folyamatba tételét megakadályozták. Ezek nagyrészt ma a Pp. 130. § -ba sorolt okok és feltételek, amelyek kérdésében – kontradikció nélkül – ma a bíróság hivatott dönteni. Az 1952. évi III. tv szerint az alperes alaki védekezésére majd a tárgyaláson kerülhet sor, a felperesi kereset előadása után. A tárgyalási rendszerekben bekövetkezett változás szerves része volt az ötvenkettes perrendtartás officialitásra épülő logikájának. A keresetlevél vizsgálatát követi ugyanis a tárgyalás előkészítésének bírói szakasza (Pp. 124.§) és csak ezután lehetséges (bár e szakasz intézkedés szükségtelensége esetén mellőzhető) az idézés kibocsátása. Hatályos perjogunk szerint az eljárás kontradiktóriussá az alperes idézésével (és a keresetlevél vele egy időben történő kézbesítésével) válik, a per indítása (a háromoldalú, közjogi és magánjogi elemeket egyaránt magában hordozó jogviszony létrejötte²⁷) jogi értelemben ekkor történik meg. Ebben az értelemben a perdogmatika pontosan követi az eljárás menetét. Természetesen számos gyakorlati előnye van az ily módon elinduló pernek, például a

²⁶ Wopera Zsuzsa: A perfüggőségről a bírósági joghatósági szabályok uniós egységesítése kapcsán. In: In Memoriam Novotni Zoltán. id. mű 271. old

²⁷ Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog. OSIRIS Kiadó, Budapest, 2005. 43. old.

bírói kontrolon fennakadó keresetlevelekkel nem zaklatják feleslegesen az alperest. Arról sem feledkezhethünk meg, hogy számos eljárásjogi és anyagi jogi joghatást már a keresetlevél beadásának ténye eredményez, így a keresetlevél beadása a felek anyagi és eljárásjogi jogaira és kötelezettségeire nézve nem semleges hatású.

A keresetlevél beadása és a Pp. 128. § -ban szabályozott perindítás között szükségképpen időnek kell eltelni. Pontosan mennyi időről van szó, ezt a törvény néhány esetben megadja, de általában véve csak a bírói kontroll határideje (30 napon belül meg kell vizsgálni a keresetlevelet), majd az első tárgyalás törvényi határnapja olvasható (a keresetlevél beadásától számított legkésőbb 4 hónap) ki a törvényből. Hány napnak kell eltelnie a keresetlevél beadása és az idézés kibocsátása között – erről (egyes különleges pereket ide nem értve) hallgat a törvény.

A perfüggőség tehát mindaddig nem áll be, amíg a keresetlevél a bíróságon van, és az alperes idézésével nem tűzik ki a tárgyalást, és nem kézbesítik a keresetlevelet. Meg kell jegyeznünk, a gyakorlat e szabályokon sokat módosított, de az alapvető perjogi modell több évtizede változatlan. Perfüggőség hiányában nincs törvényi tilalom újabb perindításra, mely lehetőséget a felek – a tapasztalatok szerint – ki is használják.

A határon átnyúló jogviták esetén nemcsak ez az „üres idő” jelent problémát. A legnagyobb gondot az okozza, hogy a többször hivatkozott joghatósági rendeletek – ide értve a Tanács 2201/2003/ EK Rendeletét a házassági és szülői felelősségi ügyekben – más fogalomhasználattal szabályoznak. Minden joghatóságról szóló rendelkezés elengedhetetlen velejárója a perfüggőség szabályainak kialakítása. Amennyiben ugyanis nem történik rendelkezés az újabb peresíthetőség tilalmáról, a joghatósági szabályok feleslegessé válnak. Nem pusztán bizonyos szabályok megalkotásáról van szó, hanem egységes, az Európai Unió valamennyi tagállamában érvényesülő szabály és értelmezés kidolgozásáról. *A határon átvélő jogviták megjelenésével a perfüggőség eltérő értelmezése a jogbiztonság egyik akadálya lett.* – írta Kengyel Miklós és Harsági Viktória.²⁸ A közösségi jogalkotás oly fontosnak vélte a perfüggőség szabályainak kimunkálását, hogy önálló módon a rendeletek maguk határozzák meg a perfüggőség fogalmát, s az autonóm értelmezést az Európai Bíróság ítéleteiben külön aláhúzta. A Brüsszel I. rendelet 27. cikke, a Brüsszel II. rendelet 19. cikke autonóm módon – a nemzeti jogoktól függetlenül – határozza meg a perfüggőséget. Mindkét rendelet szerint a perfüggőség megállapításánál az a tagállami bíróság élvez prioritást, ahol az eljárást

²⁸ Kengyel Miklós – Harsági Viktória: Európai polgári eljárásjog .. id. mű 325. old.

előbb indították meg, azaz amelyik bíróságot előbb keresték meg a perindításra jogosultak.

Hogyan definiálható azonban az eljárás megindítása maga? Mikor tekinthető az eljárás megindítottnak a hivatkozott rendeletek (és a hatályuk alá tartozó ügyek) vonatkozásában. E kérdést tekintve a közösségi jog a Brüsszeli Egyezményhez képest jelentősen elmozdult a Brüsszel I. és Brüsszel II. rendeletekben. Az Egyezményre épülő európai bírósági gyakorlat szerint ... *az elsőként megkeresett bíróságnak azt kell tekinteni, ahol a perfüggőség beállításának következményei elsőként teljesülnek maradéktalanul, mely feltételeket minden érintett bíróság esetén saját nemzeti joga alapján kell meghatározni.*²⁹ A Brüsszel I. rendelet azonban ezen az értelmezésen túllépve, saját autonóm értelmezése szerint akkor tekinti az eljárást megindítottnak, ha „a.) az eljárást megindító irat, illetve az azzal egyenértékű irat bírósághoz történő benyújtásának időpontjába, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az iratnak az alperes részére történő kézbesítés érdekében számára előírt intézkedések megtételét, vagy b.) ha az iratot a bírósághoz történő benyújtását megelőzően kell kézbesíteni, abban az időpontban, amikor azt a kézbesítésre hatáskörrel rendelkező intézmény megkapja, feltéve, hogy a felperes ezt követően nem mulasztja el az iratnak a bírósághoz történő benyújtása érdekében számára előírt intézkedések megtételét.”³⁰ A Brüsszel II. rendelet 16. cikke majdnem szó szerint ezzel a definícióval él.

A perfüggőség beállításának szükséges feltétele, az eljárás megindítása a közösségi jogszabályok szerint nem az idézés kibocsátásához, a kérelmet tartalmazó irat (okirat) ellenérdekű féllel történő közléséhez kapcsolódik. Megindítottnak kell az eljárást tekinteni – és ezzel a perfüggőség beáll – amennyiben az eljárást megindító irat (pl. keresetlevél) a bírósághoz megérkezik. Mivel a közösségi jog rendeletei minden további jogalkotói aktus nélkül alkalmazandóak, továbbá ezek a rendelkezések prioritást élveznek a tagállami jogokkal szemben, ezért a rendeletek hatálya alá tartozó ügyekben – álláspontunk szerint -- nem a Pp. 128. §.- az irányadó, hanem a rendelet szabályait kell alkalmazni.

A helyzet további kérdéseket vet fel. Hatályos perrendtartásunk a hatáskör és illetékesség hivatalból történő vizsgálatát a keresetlevél beadása és a perindítás közé teszi. A per megindítása (Pp. 128. §.) után az áttétel szabályait alkalmazni tilos, a

²⁹ Wopera Zsuzsa: A perfüggőségről a bírósági joghatósági szabályok uniós egységesítése kapcsán ... id. mű

³⁰ A TANÁCS 44/201/EK RENDELETE (2000 december 22.) idézi: Osztovits András: Európai polgári eljárásjog. Jogszabálygyűjtemény. HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2004. 62. old. Megjegyezzük ez a szöveg **iratot** említ, más fordítások okiratot, ami a magyar jogfelfogás szerint nem ugyanaz.

hatáskör és az illetékesség hiányának orvoslására a Pp. 27 - 28. §. és a Pp. 42 - 43. §. alapján nyílik (korlátozott) lehetőség. Mi a helyzet a határon átnyúló ügyekben, vizsgálható-e, és mikor a rendeletek alapján a hatáskör és illetékesség, avagy csak a joghatóság maga. Nem tagadhatóan csak hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság járhat el ezekben az ügyekben is. A hatáskört és az illetékességet a perindítás után kell vizsgálni, ami végül azt jelentené, hogy a perindítás után a rendeletek hatálya alá tartozó ügyekben még nem rögzül a hatáskör és az illetékesség. Hol és hogyan, mikortól rögzíthető? Mindezek lényeges, továbbgondolásra érdemes kérdések.